

"אגורה באהלך עולמים"

(תהילים ס"א)

זמני השבת

כניסה	יציאה	ר"ת
17:36	18:28	19:13
גיליון 254		

ויקרא - תשפ"ד

עניני מצוות מחיית עמלק

בשעה טובה אנו זוכים לפתוח פעם נוספת את חומש ויקרא. פרשתנו פותחת בפסוק: "ויקרא אל משה ויגידר ויחנה אליו מאהל מועד לאמר".

אומר המדרש **תנחומא (ויקרא, ג)** מהי אותה קריאה למשה: "וגאנת אדם תשפילנו, ושפל רוח יתמך פבד (משלי כט, כג). כל מי שרודף אחר שפירה, שפירה בורחת מפניו. וכל מי שבורח משפירה, שפירה רודפת אחריו. ומשה ברח מן השפירה. בשפירה שאמר לו הקדוש ברוך הוא, ועתה לך ואשליחך אל פרעה, ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח (כך במשך שבעה ימים). אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך שסופך לילך. כיון ששליחך ואמר לה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדוני, אמר אותו רשע (פרעה), מי ה'. התחיל משה אומר, אני כבר עשיתי שליחותי, הלך וישב לו. (כאן ניתן להבחין בשיא הענווה של משה, שלאחר כל פעולה שביצע הלך וישב לו והכוונה שהבין משה שהוא סיים שליחותו ומכאן יהיה מישהו אחר שיעשה זאת). וכן על כל דבור ודבור, למי שדף שפירה בורח מן השפירה. לסוף הוציאם ממצרים, וקרע להם את הים, והביאם אל המדבר, והוריד להם את המן, והקלה להם את הדרך, והגיו להם את השליו, ועשה את המשכן, ואמר, מפאן ואילך מה יש לי לעשות, עמד וישב לו. אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך, יש לי מלאכה גדולה מפל מה שעשית. יש לך ללמד לישראל טמאה וטהרה, להזהירן היאך יהיו מקריבין בני קרבן לפני, שפאמר: ויקרא אל משה, דבר אל בני ישראל, אדם כי יקריב מקם קרבן".

זו גדולתו של משה שהיה בורח מהשררה והיא רדפה אחריו לקיים את הדבר, גאוות אדם תשפילנו (הגאווה של האדם שרוצה להשמיע עצמו בכל מקום, לבסוף תפיל אותו) ושפל רוח יתמוך כבוד (השפלות והענווה יביאו לאדם את הכבוד).

ויש להבין את דברי המדרש שאמר שיש מלאכה גדולה מכל מה שעשה משה וזה ללמד לישראל טומאה וטהרה. הרי רק משה היה יכול לבקוע את הים ומשה היה היחיד שהצליח להקים את המשכן ואילו ללמד דיני טומאה וטהרה, יש מספיק חכמים בישראל שיעשו זאת ואיך אומר המדרש שזו מלאכה גדולה יותר מכל מה שעשה משה עד כה?

שאלה נוספת מתעוררת מקריאת פרשת זכור, שנקרא השבת. אומרת התורה: "אשר קרף בדרך ויגבד כל הנחשלים אחריו ואתה יגוף ויגע ולא ירא אלהים". אומר רש"י: לשון קור וחום, ציננך והפשירך מרתיחתך. שהיו כל האומות יראים להילחם בכס ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף ע"פ שנכווה, הקרה (קרה) אותה בפני אחרים".

כאשר נתבונן בתוצאות מלחמת עמלק עם ישראל, נראה שעמלק הוכה קשות ע"י ישראל ונהרגו כולם. אם כן, כיצד ניתן להגיד שעמלק קרר את אומות העולם מול ישראל? אולי ההיפך הוא הנכון, הרי ישראל פוגשים בעמלק ימים ספורים לאחר צאתם ממצרים, לאחר שנות שעבוד ארוכות בהם היו עבדים. הם מצליחים לארגן כמה חרבות ויוצאים להילחם מול צבא מאומן היטב. ישראל הם עבדים ברוחם וכל אותם שנים של שעבוד הם רגילים שאומרים להם מה לעשות ולא פועלים מכוח עצמם ולמרות הכל ניצחו את עמלק. אם כן, מלחמת עמלק מגדילה את כוח ישראל בפני אומות העולם. שאם עד היום ישראל לא פעלו דבר והכל היה בגדר נס משמיים, כעת מבניים אומות העולם שבנוסף להשגחה העליונה, עם ישראל חזק בפני עצמו. אם כן, מה ההסבר?

אומר **ספר החינוך**: מצוות מחיית עמלק בכל מקום וזמן ומוטלת על הזכרים ולא על הנקבות כיוון שהגברים הם היוצאים למלחמה ולא הנשים.

מנחת החינוך מקשה על דברים: הגמרא במסכת סוטה מביאה מי הם האנשים שחוזרים מהמלחמה. "ויספו השטרים לדר אל העם ואמר מי האיש הירא ורף הלבב ילך וישב לביתו ולא יפס את לבב אהיו כלבבו". נחלקו ר' עקיבא ור' יוסי מיהו האיש הירא.

ר' עקיבא אמר, הירא מקשרי המלחמה- אינו עומד בקולות הנפץ ובדם הנשפך וכך יחדיר פחד גם באחיו. ר' יוסי אמר, שירא מעבירות שבידו, כך אם צריכה לבוא עליו פורענות יכולים גם האחרים להיתפס בה. ובאיה עבירות מדובר: שדיבר בין תפילין של יד שתפילין של ראש (לא דיבר על איסורי אכילה, עריות וכדו') ומה שהוסיפה התורה שגם מי שארש אישה ולא לקחה, בנה בית ולא חנכו, נטע כרם ולא חיללו שיחזור גם הם מהמלחמה, זה בכדי להסתיר את אותו אחד שחוזר כיוון שחושש מעבירות שבידו.

אומרת הגמרא, כל מה שנאמר על חוזרי המלחמה, מדבר במלחמת רשות בלבד. אבל במלחמת מצווה, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופה יוצאים למלחמה. ומהי מלחמת מצווה? מלחמת כיבוש הארץ, מלחמת עמלק- עליה יש ציווי לא להשאיר ממנו שריד ופליט. ועוד, שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסה לארץ: להעמיד עליהם מלך, להכרית את עמלק ולבנות את בית הבחירה.

לפי הדברים מקשה המנחת חינוך, מדוע תהיה האישה פטורה ממצוות מחיית עמלק? הרי במלחמת מצווה גם כלה יצאת מחופתה.

את הקושיה הזו מקשה גם **הרדב"ז** על הרמב"ם שגם הוא אומר שאישה פטורה ממצוות מחיית עמלק. אבל מתוך הרדב"ז: האמת היא שאישה לא צריכה לצאת למלחמה ומה שאמרה הגמרא אפילו כלה מחופתה וחתן מחדרו, דקדק התנא בלשונו והפריש זה מחדרו וזו מחופתה ומדוע הפריד הלשונית ולא השתמש באתה לשון (מחדרם או מחופתם)? שרצה להשמיע לנו שהאישה פטורה ולא יוצאת להילחם בעמלק. חתן יוצא מחדרו והולך להילחם ואילו הכלה יוצאת מחופתה- משמחתה, שהחתן משמח אותה וכעת הוא איננו כיוון שיצא למלחמה וממילא אין לכלה שמחה.

והיה מקום לחשוב שכיוון שיש לחתן מצווה לשמח את הכלה אולי יישאר איתה ולא יצא גם הוא למלחמה, מדגיש התנא שבמלחמת מצווה עליו לצאת והיא מתבטלת משמחתה וזה דחה את הקושיה.

אבל מקשה **המנחת חינוך** קושיה נוספת: המצוות שלנו הם גזירת הכתוב. אומנם לכל מצווה יש טעם כמוס ולא תמיד אנו מבינים את טעם המצווה. לעתיד לבוא עדיין תהיה שייכת מצוות מחיית עמלק על אף שהקב"ה כבר ימחה אותם. מהיכן? שכתוב במחיית עמלק: "לא תשכח". אם כן, העניין הוא לא רק המלחמה הפיזית בעמלק ויש טעם עמוק ממנו נמשכת מצווה זו ומתקיימת על אף שהקב"ה כבר יכרית אותם. אם כן, מדוע שנשים לא יהיו חייבות במצוות מחיית עמלק?

התרגום יונתן מסייע לדברים ומתרגם בפרשת כי תצא: תמחו את זכר עמלק, אפילו בימות מלך המשיח, לא תשכח.

אז מה הדין? האם בימות המשיח מצווה זו עדיין תהיה שייכת? אומר ר' **בחי**: "והפרשה הזו התחילה בזכרון (זכור את אשר עשה לך עמלק) וסיימה בשכחה (לא תשכח), להורות שעתידי זכרם להשתכח מן העולם, וזה בזמן המשיח. ואע"פ שפשוטו של מקרא לפי התיבות שלא ישכח, בא הרמז בו לפי הטעמים (טעמי המקרא) שיבא זמן שישכח, ועל כן תמצא (טעם) טרחא במילת 'לא' ומלת 'תשכח' היא בפני עצמה. ותקחה את יצחק עמלק מתחת השמים לא (בטעם טרחא, מפריד את המילה 'לא' מהמילה 'תשכח') ותשכח. ועוד, יש דגש באות התיי"ו (שבמילה תשכח וידוע שאותיות בגד כפת בראש מילה לא יהיו דגושות אם המילה שלפניה מסתיימת באחת מאותיות 'אהיו' והנה, המילה 'לא' מסתיימת באות א' ובכל זאת יש דגש באות ת' של תשכח ומראה שהיא בפני עצמה ומנותקת מהמילה 'לא'), כלומר הנה ימים באים שתשכח, כשיאבד זכרם מן העולם".

נמצא שר' בחי סובר בשונה ממנחת החינוך ואומר שמצוות מחיית עמלק לעתיד לבוא תתבטל. וגם את דברי התרגום יונתן ניתן ליישב לפי סברה זו. שבפרשת בשלח אומר התרגום: הקב"ה יכרית את זרע עמלק לשלוש דורות. דור העולם הזה, דור משיח ודור העולם הבא ואין כוונתו שצריך לזכור מצווה זו לעתיד לבוא.

שואל **האלשיך**: אומר הקב"ה, אין הכיסא שלי שלם עד שיכרת זרע עמלק, "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור". מה רוצה מאיתנו הקב"ה? הרי ברגע אחד יכול הוא להשמיד את עמלק ויהיה כסאו שלם. מתוך האלשיך: שורש עמלק הוא מ-סמ'. זה הכוח של ניסיון האדם בעולם ואם יכרית אותו הקב"ה, לא יהיה לאדם ניסיון וממילא לא נשארה לו עבודה בעולם. אז נכון שלעתיד יכרית אותו, אבל בינתיים המשימה הזו מוטלת עלינו.

מכאן למדים אנו, שבדור משיח לוקח הקב"ה את היצר הרע (הוא סמ'), הוא השטן) ושוחט אותו ויהיה זמן שמצוות מחיית עמלק תבטל ולכן אין האישה חייבת במצווה זו.

כעת נראה מה פעל עמלק על ישראל וכיצד קרר את העולם. אומר **המדריש**: כי תצא למלחמה- 'אשר קרך בדרך', ר' נחמיה אומר קראך ממש (קרא לך). מה עשה עמלק? ירד לארכיון מצרים ונטל ממנו פנקסים של ישראל שהיה שם חקוק עליהם במתכונת הלבנים (סוג של כרטיס עבודה), עמד מחוץ לענן (כיוון שרק ישראל יכלו להיכנס בתוך הענן) והיה קורא להם בשם ואומר אני אחיכם בואו לסחור איתי ויכוון שיצאו, היה הורגם.

מה רוצה להשמיע לנו ר' נחמיה? כתוב בתורה 'קרך' כיצד הוא מבאר 'קראך'?, ועוד, מה זה שאומר עמלק אני אחיכם? הרי אליפז ממנו יצא עמלק היה אחיו של יעקב ועשו הוא אחיו.

נקדים תחילה שבמחלוקת קרח, אמר משה אם בריאה חדשה יבא ה' ולבסוף בלעה האדמה את קרח וכל אשר לו וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה. מה הכוונה כל אשר להם? שאפילו מחט שלהם שהיתה מושאלת לאדם אחר ואפילו הוא נמצא בקצה המחנה, נשאבה ונבלעה יחד איתם לפי שחלקו על הקב"ה. ומדוע יש צורך בנס כזה גדול? מה היה קורה אם מחט אחת תישאר?

אומר **הדברי יואל**: יש מושג של 'כוח הפועל בנפעל'! כך מצאנו גם אצל אלישע הנביא שרצה להחיות את בן השומנית ושלח את גחזי משרתו עם המקל שלו להחיות אותו. אומנם גחזי נהג שלא כשורה וטימא את המקל. אבל כיצד יתכן שהמקל יחיה מתים? אלא וודאי שאין זה כוח המקל כי אם כוח הפועל (הנביא) בנפעל (במקל). הקדושה והטהרה של אלישע והייחודים שהיה מייחד והכוונת שהיה עושה נספגו במקלו עד שהפך להיות חפץ של קדושה והיה יכול על ידו להחיות מתים.

מאיידך, כך גם בטומאה. קרח היה האפיקורס הראשון והוא הכניס כפירה בתוך עם ישראל ועליו אומרים רבותינו: "עושר שמור לבעליו לרעתו". שהדבר שהביא את קרח לידי כפירה זה הרצון בכבוד ומדוע חשב שמגיע לו כבוד? כיוון שהיה לו ממון רב.

כאשר גזר משה שיבלע קרח באדמה, כל הממון שלו שהיה ספוג בתכונותיו השליליות וכפירתו נגזר. הקב"ה לא מעוניין להשאיר ממנו זכר, הוא רוצה 'לאפס את המערכת'. כיוון שאם יישאר מהממון של קרח בעולם, הדבר עלול להשפיע על אחרים.

בדומה לזה אומרת הגמרא שלא פורטים כסף מקופה של מוכסים. כיוון שהמוכס הוא גזלן, הממון שבידו הוא גזל וכאשר יפרוט אדם את הכסף אצלו יגיע לידי כסף 'מזוהם' בגזל זה עלול לכלות את כל ממונו של האדם מכוח הפועל בנפעל.

נחזור לעמלק, הוא מגיע לישראל המצויים בתוך ענני הכבוד ולא יכול להיכנס. מה הוא עושה? קרא להם לבוא לעשות עסקים (להעביר כוח הפועל בנפעל). מה יקרה אחר כך? המעות שיקבלו יקררו את קדושתם. אם כן, שלב ראשון אשר קרך, אבל בדרך של קראך. יש מי שאומר שהחלשים מישראל שיצאו אליו, הצליח לפתות אותם לעבור למחנה שלו והם אלו שקראו לאחיהם (מְהַרְשֵׁי וּמְהַרְשֵׁי מִצָּאן) וזו היא הורג אותם עמלק.

מכאן נבין את דברי רש"י שקרר עמלק בפני אומות העולם. אז אומנם עמלק נלחם והפסיד, אבל הוא גילה כאן פרט חשוב, שניתן לחדור לישראל ע"י צנן הקדושה! אומר משה ליהושע, "בחר לנו אנשים וצא הילחם בעמלק". מבאר רש"י: גיבורים ויראי חטא, שתהה זכותם מסייעתם להכרית זרע עמלק. אבל בכל מקרה, את הרושם עמלק כבר מחדיר בעולם ומגלה את הדרך לפצח את עם ישראל. ממנו למד בלעם הרשע, שיש לצנן את הקדושה ובחר להחטיא את ישראל בעריות. לכן, למרות שעמלק מובס במלחמה עם ישראל, החותם כבר התפרסם וקרר בפני אומות העולם. אומרת התורה: "זכור את אשר עשה לך עמלק". למה צריך את המילה 'לך'? באותה מידה יכול היה לכתוב: "זכור את אשר עשה עמלק". אלא דע, מה גרם עמלק בכל הדורות, שפתח פתח לצנן את הקדושה.

אומר **הש"ך על התורה**: משה אינו יוצא למלחמה בעמלק ושולח את יהושע והסיבה היא, שמשה ראה מה אירע מחוץ לעננים ולכן הוא נשאר על מנת לעשות סייגים וגדרות למחנה בכדי שלא יתפתו עוד מישראל, זאת מלבד תפילתו על הלוחמים במלחמה.

מכאן למדו שתי דרכים בעבודת השם. האדמור מסאטמר למד שלא יוצאים מהמחנה. צריך להישאר סגורים שלא תיכנס תרבות רעה פנימה וזה כמו שמשה נשאר לדאוג לנשארים בפנים. מאידך, הרבי מלובביץ למד "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך" את אלו שקרר אותם עמלק ויצאו, מי ידאג להם? וכמו יהושע שיצא, שלח הרבי שליחים בכל העולם להציל את ישראל ממש. רק שבדבר זה צריך זהירות רבה, שהיוצא קיבל מינוי לדבר הוא אכן איש גיבור וירא חטא, אחד כזה ששום רוח חיצונית לא תזיז אותו ממקומו.

אבל כאשר נתבונן עלינו, מביאה הגמרא בסוטה סימנים לימות המשיח ובסופם אומרת "אין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים"

ונשאל, אם אין זה דור של משיח, יש משהו אחר להישען עליו מלבד הבורא יתברך? מה הכוונה שבדור משיח נשען עליו?

אלא וודאי שלאורך כל הדורות נשענו רק על השם יתברך. אבל בעבר בכדי לא להיפגע, מספיק שהייתה נשאר בתוך המחנה ולא יוצא החוצה וכבר היית מוגן. בדור משיח לא צריך לצאת, הפיתוי כבר בפנים. הוא נמצא בשיבות ובכוללים, הוא נמצא אצל כל אחד ואחת בכיס, הוא נמצא בכל ארבע אמות. זו עוצמה אחרונה של עמלק, הוא פורץ את הענן וכבר לא צריך שיצאו אליו (הענן הפך להיות מקום אחסון לטומאה), לכן אין לנו על מי להישען! אם הקב"ה לא ישמור אותנו ונהיה סמוכים רק עליו, נמצא את עצמנו בסכנה! אין היום מקום שהטומאה לא נכנסה בו (ולא מדובר במי שאין יראת שמיים). לכן נשאר לנו רק לצעוק להשם ולהתפלל על יראת השמיים שלנו ושל ילדנו, כיוון שמי שנחשף, ספק אם יצליח לצאת משם.

נחזור למשה, אומר לו הקב"ה יש דבר גדול יותר מכל מה שעשית עד היום, תלמד אותם דיני טומאה וטהרה. כי לאחר כל האותות שעשה משה לישראל, גרם להם להאמין בקב"ה וזכו לקבל את התורה. אומר הקב"ה, אני לא מעוניין שיאמינו בי בגלל אותות. כיוון שיביאו יום וידעו אנשים לעשות מופתים וכשפים ואז יאמינו בהם (כך היה בחטא העגל).

אומר **הרמב"ם בהלכות יסודות התורה**: במשה לא האמינו מפני האותות, שהמאמין ע"פ האותות יש בליבו דופי, שאפשר שיעשה אות בלהט וכישוף (מצד בטומאה כמו יש"ו). אלא כולם צורך השעה היו, לא בכדי להביא ראיה לנבואת משה. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני. שראו עינינו ולא זר, שמעו אוזנינו- לך אמור להם.

כל ישראל שומעים יחד אבל לא מצליחים לעמוד בגודל המעמד ומבקשים ממשה שהוא ידבר איתם וזה לאחר שראו והבינו שיכול הקב"ה לדבר עם בן אנוש. ומניין שזו ראיה שאין בה דופי? שנאמר: "**בעבור ישמע העם בדרך עמך וגם בך יאמינו לעולם**".

אומר הקב"ה למשה, אומנם עשית מופתים, אבל עכשיו אני נותן לך כוח טומאה וטהרה שבאים מכוח התורה וכאן יבחינו מי בא מצד הקדושה ומי מצד הטומאה. נמצא שיותר גדול מקריעת ים סוף, זה לימוד שולחן ערוך!

גם כאשר נתבונן במגילה, לא נבין כיצד מרדכי מציל את כל ישראל בנחישות שלו. הוא עומד איתן ולא משתחוה להמן, טוענים עליו שהוא מושך אש על ישראל, אבל הוא יודע מי באמת גורם לגזירה ומי לא. כאשר נעמוד אנו כחומה בצורה על מצוות ה' ודרך ה' ולא משנה איזה סערה הדבר יחולל, יש לנו הבטחה שהקב"ה כבר יפתור את הבעיה. אבל מי שיפעל על דעת עצמו ללא דעת התורה, הוא זה שימשוך את הגזירה על ישראל.

וודאי שגם בשושן היו מי שהתירו ללכת לסעודת אותו רשע בניגוד לדעת מרדכי, בדיוק כפי הקולות שאנו שומעים היום שצריך לגייס את בני הישיבות. למרדכי היה כוח לצאת נגד רבים מישראל והוא לא נכנע. גם אנחנו לא ניכנע ללחץ וחלילה לנו לאבד את הדבר היחיד שמחזיק את ישראל כבר אלפי שנים!

בפורים ידוע שקיבלנו את התורה מחדש, באהבה. עלינו לקבל את דברי גדולי הדור שבכל דור ודור. וכמו שמשה מלמד טומאה וטהרה וזה הדבר הגדול ביותר, כך אנו זקוקים לחכם האמיתי שיכוון אותנו היכן להילחם והיכן להוריד את הראש ולעשות ככל אשר יורוך. זו קבלת התורה האמיתית!